

Anoniemer, maar soms ook beperkter

Reactie op bijdragen bij 'Methoden voor kwalitatief onderzoek op afstand'

Ilse van Liempt

Universiteit Utrecht en redactielid van KWALON

i.c.vanliempt@uu.nl

Ik las twee interessante artikelen op basis van het EQUIMOB en Meaningful-Mobility-Project over mobiliteitservaringen van verschillende bevolkingsgroepen in verschillende omgevingen (Bangladesh, India en Nederland) die vragen opwerpen over het op afstand verzamelen van data tijdens een pandemie. Prajwal Nagesh, Selim Jahangir en Divya Sussana Patil stellen in hun artikel 'Telefonische vraaggesprekken als methode voor het op afstand verzamelen van kwalitatieve data' dat telefonische interviews een veilige, toegankelijke en haalbare methode van data verzamelen is, zeker ten tijde van een pandemie wanneer men verplicht is afstand te houden. Saakshi Joshi en Tess Osborne benadrukken in hun artikel ook vooral de kansen van telefonisch interviewen, maar wijzen ook op een aantal obstakels bij deze methode.

Voor de studie die al deze onderzoekers verrichtten naar kwetsbare groepen en mobiliteit zijn telefonische interviews een ideale manier om, ten tijde van een pandemie, toch data te kunnen verzamelen. Maar, stellen de auteurs, deze methode was *meer* dan een ideale vervanger van fysieke interviews. Het argument dat deze methode hielp 'bij het stellen van gevoelige vragen over mobiliteit van kwetsbare mensen' is wat mij betreft erg interessant en had nog wel wat systematischer onderbouwd kunnen worden.

Want hoe hielp de methode van telefonische interviews precies bij het bespreekbaar maken van gevoelige onderwerpen? De auteurs vermelden dat een 'grotere perceptie van anonimiteit en privacy ten aanzien van persoonlijke vraaggesprekken deelnemers stimuleerde om anekdotes over obstakels te delen, zoals "ongemakkelijke" gebeurtenissen' (zie het artikel van Nagesh, Jahangir en Patil). Hoe zijn de onderzoeker dit precies te weten gekomen? Is er een vergelijking gemaakt met fysieke interviews? Hoe zouden de auteurs de intimiteit tijdens deze telefonische interviews precies duiden, en dan met name in vergelijking tot fysieke interviews? Impliciet wordt

er een link gelegd met het niet zien van uiterlijke kenmerken waardoor respondenten en interviewers vrijer praten en minder last lijken te hebben van vooroordelen. Ook het niet zichtbaar aanwezig zijn van opnameapparatuur lijkt een rol te spelen. Dit roept wel gelijk ethische vragen op omtrent toestemming van de respondent. Waren de ouderen zich wel bewust van het feit dat de gesprekken opgenomen werden? En hebben zij later nog de mogelijkheid gehad om transcripten van interviews en/of publicaties op basis van de gesprekken terug te lezen?

Een andere interessante observatie is het feit dat er alleen audio data verzameld zijn, waardoor – zo wordt gesteld – de onderzoekers zich konden focussen op het ‘efficiënt’ maken van aantekeningen. Maar hoe verhoudt dit zich tot wat studieboeken vermelden over het belang van non-verbale communicatie bij de analyse van kwalitatieve data? Deze communicatie is misschien minder ‘efficiënt’, maar wel belangrijk om tijdens de analyse de context te duiden waarin bepaalde uitspraken worden gedaan.

Later in het artikel wordt ook aangegeven dat het soms lastig was een vertrouwensband op te bouwen als je elkaar niet ziet. Het gebrek aan een vertrouwensband kan ertoe leiden dat mensen dus soms vrijer praten, maar aan de andere kant kan het ook ervoor zorgen dat mensen minder delen tijdens het interview.

Iets wat ik me ook tijdens het lezen van deze bijdrage afvroeg, was of de respondenten nog geholpen zijn met het gebruik van de technologie. Er werd opgemerkt dat de meeste ouderen uit het onderzoek niet over een smartphone beschikten en daarom geen beeldmateriaal konden versturen. Dat roept vragen op over de samentelling van de steekproef. Lukte het de respondenten wel om deel te nemen aan het digitale interview of zijn er aan deze voorkant ook belemmeringen geweest? Bijvoorbeeld omdat mensen die om deze reden niet aan het onderzoek hebben kunnen deelnemen?

Kortom, telefonisch interviewen is een goed alternatief als fysieke interviews niet gerealiseerd kunnen worden. De anonieme setting lijkt soms verrassend goed te werken bij het bediscussiëren van gevoelige onderwerpen, maar het gebrek aan persoonlijke interactie zorgt tegelijkertijd voor een langzamer proces van vertrouwen winnen.

Over de auteur

Ilse van Liempt is universitair hoofddocent aan de Universiteit Utrecht en bestuurslid van KWALON.